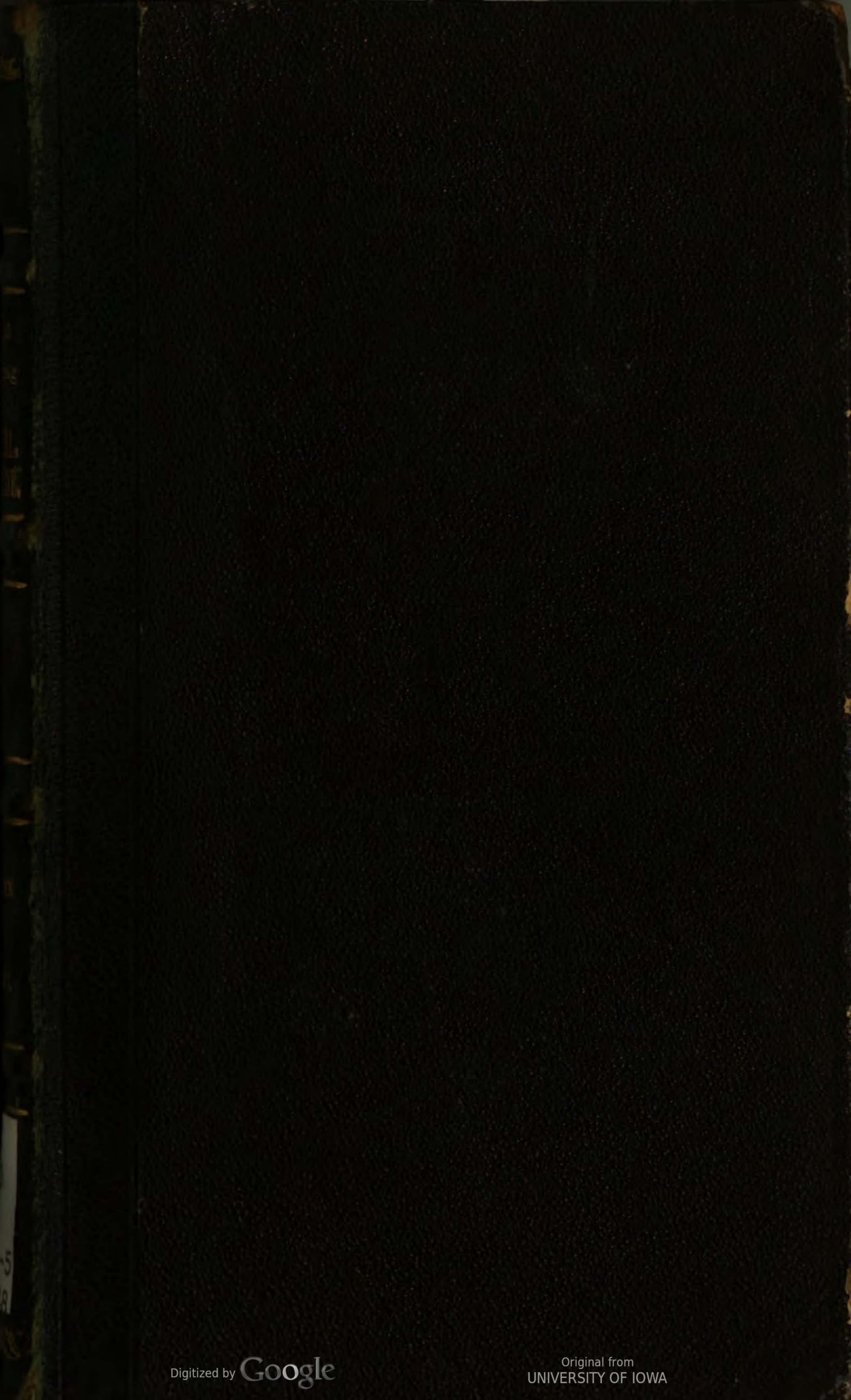

DATE DUE

GAYLORD			PRINTED IN U.S.A.

VERSLAGEN EN BERIGTEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

EERSTE JAARGANG.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON.

1844.

HOOFD-REDACTIE.

1844.

Dr. P. J. VERMEULEN, *President.*

J. TIDEMAN, *Secretaris.*

Dr. W. J. A. JONCKBLOET.

P. LEENDERTZ, Wz., V. D. M.

J. G. DE HOOP SCHEFFER, V. D. M.

Dr. M. DE VRIES.

NAAMLIJST

DER

DEELNEMERS.

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN.

ZIJNE MAJESTEIT KONING WILLEM FREDERIK.

MINISTERIE VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN, te 's Gravenhage. 10 Ex.

TWEEDE KLASSE VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH INSTITUUT, te Amsterdam.

MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE, te Leiden.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, te 's Gravenhage.

ACADEMISCHE BIBLIOTHEEK, te Utrecht.

BIBLIOTHEEK VAN HET REMONSTRANTSCH SEMINARIUM, te Amsterdam.

STADS-BIBLIOTHEEK, te Haarlem.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, te Berlijn.

UNIVERSITEITS-BIBLIOTHEEK, te Göttingen.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, te Brussel.

A.

Aa (M^r. C. P. E. Robidé van der), Lid van de Arrondissements-Regtbank te Arnhem.

Ackersdyck (M^r. J.), Hoogleeraar te Utrecht.

Adriani (B. J.), Th. Stud. te Utrecht.

Adriani (M. J.), Th. Stud. te Utrecht.

Alberdingk Thijm (J. F.), te Amsterdam.

Allirol (J.), Ondermeester te Zwolle.

Amerom (H. C. N. van), Th. Stud. te Leiden.

Anrooy (A. G. van), Th. Stud. te Leiden.

Arend (J. P.), Leeraar aan het Koninklijk Instituut voor de Marine te Medemblik.

Arts (....), te 's Gravenhage.

Assen (M^r. C. J. van), Hoogleeraar te Leiden.

B.

Baarschers (H.), Ondermeester te Zwolle.

Baedeker (A.), Boekhandelaar te Rotterdam.

Bakhuizen van den Brink (D^r. R. C.), te Amsterdam.

Bakkenes (L. van), Boekhandelaar te Amsterdam.

Bank (M. A. van der), Predikant te Utrecht.

Barois, te Parijs.

Bax (D^r. C.), Rector aan het Gymnasium te 's Gravenhage.

Beeldsnijder van Voshol (Jonkh. G. J.), Lid der Ridderschap en Prov. Staten te Utrecht.

Beijerman (M^r. H.), Hoogleeraar te Amsterdam.

Beynen (D^r. L. C.), te 's Gravenhage.

Bel (H. L. de), Onderwijzer te Rotterdam.

Bergh (J. A. A. van den), Boekh. te 's Gravenhage.

Bergh (S. J. van den), te 's Gravenhage.

Berkhout (P. H.), Jur. Stud. te Leiden.

Berkhout (Mr. J. J. Teding van), te Amsterdam.
Bylandt (E. J. A. Graaf van), Referendaris bij het Kabinet des Konings te 's Gravenhage.
Bisschop (J. H.), Boekhandelaar te 's Gravenhage.
Bisschop (W.), te 's Gravenhage.
Bijsterbos (Mr. J. C.), Archivarius der Stad Kampen.
Blom (C. G. Immens), Ph. Stud. te Utrecht.
Blom (G.), Procureur te Gorinchem.
Bodel Nyenhuis (Mr. J. T.), Secretaris van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.
Bommel (J. C. C. van), Med. Stud. te Leiden.
Bopp (F.), Hoogleeraar te Berlijn.
Bormans (J. H.), Hoogleeraar te Luik.
Borsius (Dr. J.), Predikant te Middelburg.
Bos (J. J.), S. S. Min. Cand. te Utrecht.
Boxman (Mr. A.), Burgemeester te Gorinchem.
Breuk (Dr. H. R. de), Boekdrukker te Leiden.
Brill (Dr. W. G.), Lector aan het Gymnasium te Zutphen.
Brillenburg (Mr. C. G.), Rector der Latijnsche School te Schiedam.
Broens (A. H.), Hulpprediker bij de Evangelisch-Luthersche Gemeente te Harlingen.
Broers (Mr. P. A.), Advocaat te Utrecht.
Brouwer (H.), Th. Stud. te Groningen.
Brouwer (P.), Th. Stud. te Amsterdam.
Burger (Dr. D.), te Leiden.
Buy (P. du), te Haarlem.

C.

Campbell (Mr. F. A. G.), te 's Gravenhage.
Cate (S. Blaupot ten), Predikant te Zaandam.
Ciriaci (J. P.), te 's Gravenhage.

Citters (T. C. A. van), Jur. Cand. te Utrecht.
Clarisse (J.), Emer. Hoogleeraar op den Brink bij Reede.
Clercq (W. de), Directeur der Nederlandsche Handelmaatschappij te Amsterdam.
Clumper (Dr. C. F.), Professor aan het Athenaeum te Maastricht.
Coenen (Jonkh. J. F. L.), Controleur van 's Rijks Belastingen te Amersfoort.
Costa (Mr. I. da), te Amsterdam.
Coster (D. van Lennep), Particulier te Amsterdam.
Court van Hekelingen (Jonkh. F. C. de), te Dordrecht.

D.

Daames (H. W.), Med. Dr. te Nymegen.
Daehne (E. von), Jur. Stud. te Utrecht.
Delden (M. E. van), Th. Stud. te Amsterdam.
Dennison (W. T. Mooijaart), Ph. Stud. te Leiden.
Dijk (J. van), te Schiedam.
Dijkstra (T. R.), Stud. te Groningen.
Dirks (Mr. J.), Advocaat te Leeuwarden.
Dirksen (H. J.), te 's Gravenhage.
Doesburgh (H. G. J. van), Predikant te Rotterdam.
Doijer Tz. (A.), Predikant te Leiden.
Doorenbos (W.), Litt. H. Cand. te Groningen.
Doorn (W. F. van), Jur. Stud. te Leiden.
Doorninck (Mr. J. van), Archivarius bij het Provinciaal Archief te Zwolle. 2 Ex.
Dorbeck Thz. (D.), Med. Chir. et Art. Obst. Dr. te Beverwijk.
Dorp (H. M. van), te Utrecht.
Dorp en Heringa (van), Boekhandelaren te Utrecht.
Dozy (Dr. R. P. A.), te Leiden.

Duyn van Maasdam (Z. Exc. F. Grave van der), te 's Gravenhage.

E.

Eberhardi (K. F.), te Rotterdam.
Eekhoff (W.), Archivarius te Leeuwarden.
Eichman (J. H.), Ned. en Fr. Schoolonderw. te Leiden.
Engelbregt (D^r. C. A.), Conr. aan het Gymn. te Harderwijk.
Engelkens (M^r. H. J.), Burgemeester te Winschoten.
Enschedé J^r. (M^r. Joh^s.), te Haarlem.
Epkema (D^r. P.), Praeceptor te Amsterdam.
Estré (D^r. J. G. F.), te Amsterdam.

F.

Faber (J. G. A.), Jur. Cand. te Leiden.
Faille (J. Baart de la), Hoogleeraar te Groningen.
Fenema (D^r. G.), voor het Genootschap: *Diversa Sed Una* te Dordrecht.
Ferrier (R.), Jur. Stud. te Leiden.
Fokker (C. J.), Litt. H. Jur. Cand. te Leiden.
Fokker (M^r. G. A.), Advocaat, Opperstrandvonder bewesten Schelde en van Westkapelle te Middelburg.
Francken (C. M.), Litt. H. Cand. te Utrecht.
Francken (W.), Jur. Cand. te Leiden.
Frijlink (H.), Boekhandelaar te Amsterdam.
Fijnebuik (H. J.), Predikant te Zevenaar.

G.

Garde (A. G. van der), Med. Stud. te Leiden.
Geel (J.), Hoogleeraar te Leiden.
Geer (M^r. B. J. L. de), Kantonregter te Maarssen.
Geuns (M. van), Th. Stud. te Amsterdam.
Gildemeester (A.), Particulier te Amsterdam.
Gildemeester (D.), Litt. H. Stud. te Utrecht.

Glasius (B.), Predikant te Geertruidenberg.
Glimmerveen (A.), 1e. Luitt. 4e. Reg. Infanterie te Leeuwarden.
Glinderman (E. L.), Stads Vendumeester te Utrecht.
Goeverneur (J. J. A.), te Groningen.
Goot, Pz. (P. van der), Predikant te Rotterdam.
Goudoever (Mr. A. van), Hoogleeraar te Utrecht.
Goudoever (L. C. van), Med. Cand. te Utrecht.
Graaf (N. H. de), Jur. Stud. te Utrecht.
Griethuysen (W. F. van) Th. Stud. te Utrecht.
Grimm (J.), Hoogleeraar te Berlijn.
Groningen (H. P. van), Predikant te Ridderkerk.
Grothe (Dr. J. A.), te Utrecht.
Guicherit (H. J.), Litt. H. Stud. te Leiden.

H.

Haak (B. van der), Jur. Cand. te Leiden.
Haar (Dr. B. ter), Predikant te Amsterdam.
Harderwijk (Is. van), Predikant te Katwijk aan Zee.
Harderwijk (K. J. R. van), te Rotterdam.
Harrebomée (A.), voor het Leesgezelschap te Heemstede.
Haspels (E. J.), Boekh. te Wageningen.
Hasselt (Mr. W. J. C. van), te Amsterdam.
Hecker (Dr. A.), te Leiden.
Hecker (Dr. W.), te Groningen.
Heije (J. P.), Med. Dr. te Amsterdam.
Heim (H. J. van der), Jur. Stud. te Leiden.
Hekmeijer (F. A.), Litt. H. Cand. te Utrecht.
Hendriksen (Mr. J. Both), Lid van den Raad te Utrecht.
Herderschee (J. Hooykaas), L. H. Cand. Th. St. te Leiden.
Heringa (S. Gille), Commies der Posterijen te Rotterdam.
Herklots (J. A.), Med. Stud. te Leiden.

Hettema (Jhr. Mr. M. de Haan), Regter bij de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden.
Hobus (J. H.), Th. Cand. te Amsterdam.
Hoekstra (S.), Th. Stud. te Amsterdam.
Hoëvell (Mr. J. D. Bn. van), Litt. H. Dr. Praeceptor te Groningeu.
Hoëvell (W. R. Bn. van), Th. Dr. Predikant te Batavia.
Hoeven (A. des Amorie van der), Hoogleeraar te Amsterdam.
Hoff (Dr. F. H. B. von), te Leiden.
Honig Jansz. Jr. (Jac.), te Zaandijk.
Hoop (J. de), Particulier te Utrecht.
Hoorn (P. G. van), Wethouder te Leiden.
Horst (F. L. T.), Jur. Stud. te Leiden.
Huisinga (D. S.), Th. Stud. te Amsterdam.
Hulleman (Dr. J. G.), Buitengewoon Leeraar aan het Athenaeum te Maastricht.
Hummel (J. C.), Litt. H. Stud. te Leiden.

I.

Imans (I. J.), te Utrecht.
Imans (M.), Med. Stud. te Utrecht.

J.

Jacob (J. L. C.), Boekh. te 's Gravenhage, 2 Ex.
Jager (A. de), te Rotterdam.
Janssonius (Dr. R. Bennink), Predikant te Roderwolde.
Jong (E. de), Kostschoolhouder te Nymegen.
Jonge (Jhr. Mr. J. C. de), Rijks Archivarius te 's Gravenhage.
Jonge (Th. de), Grondeigenaar te Brussel.
Jonge (Mr. W. Evertsen de), te 's Gravenhage.
Jubinal (A.), Professeur te Montpellier.

K.

Kaan (K.), Chemist te Haarlem.

Kampen (P. N. van), Boekh. te Amsterdam.

Kanter (J. H. de Laat de), Jur. Stud. te Leiden.

Karsten (S.), Hoogleeraar te Utrecht.

Kasteele (Dr. C. van de), te 's Gravenhage.

Kate (J. J. L. ten), Th. Cand. te 's Gravenhage.

Keizer (J. P. de), S. Min. Cand. te Rotterdam.

Kempen (J. M. van), Juwelier te Utrecht.

Kerkhoven (Johs.), op den Huize Hunderen bij Twello.

Kerzmann (Dr. H. J.), Directeur der Studien en Prof. aan het Athenaeum te Maastricht.

Kinderen (T. H. der), Jur. Stud. te Leiden.

Kisselius (A.), Litt. H. Stud. te Utrecht.

Kist (N. C.), Hoogleeraar te Leiden.

Kloes (Dr. J. J. van der), te Utrecht.

Kneppelhout (J.), te Leiden.

Koenen (Mr. H. J.), Lid van den Raad en Curator van het Athenaeum te Amsterdam.

Koning (Mr. J. S. G.), Advocaat te Wedde.

Kops (Mr. G. W. de Bruyn), te Hoorn.

Kramer (J. A.), Predikant te 's Gravenhage.

Kretzer (H.), 2e. Luitt. Ingenieur te 's Gravenhage.

Krieken Jr. (H. van), te Tiel.

Kroese (H. E. Stenfert), Th. Cand. te Utrecht.

Kroon (A. W.), te 's Gravenhage.

L.

Lachmann (K.) Hoogleeraar te Berlijn.

Lacroix (P.) [Bibliophile Jacob], te Parijs.

Lagerwey (J), Kostschoolhouder te Geertuidenberg.

Lange (Mr. M. J. de), te Amsterdam.

Lau (Mr. J. G. La), Boekdrukker te Leiden.
Lauts (G.), Hoogleeraar te Leiden.
Lechner (J.), Cand. Notaris te Schiedam.
Leeuwen (J. van), voor het Prov. Archief van Vriesland te Leeuwarden.
Lesturgeon (A. L.), S. S. Min. Cand. te Koevorden.
Lettink (A.), Lector aan het Nassau-Veluwsche Gymnasium te Harderwijk.
Lettink (J. H.), Lector aan het Sted. Gymn. te Arnhem.
Lezwijn (P. C.), Jur. Stud. te Leiden.
Loder, J. M. z. (C. L.), Koopman te Amsterdam.

M.

Mabé, Jr. (Mr. P.), Advocaat en Notaris te Haarlem.
Macdonald (Mr. F. L. Willekes), Procureur te Haarlem.
Macquelijn (M. J.), Emer. Hoogleeraar te Leiden.
Margadant (G. H.), te 's Gravenhage.
Marle (Mr. C. van), te Utrecht.
Massmann (J. F.), Hoogleeraar te Berlijn.
Meester (Mr. G. A. de), Secretaris der Stad Harderwijk.
Meijjes (F.), Th. Student te Utrecht.
Meylink (Mr. A. A. J.), Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden te 's Gravenhage.
Merens (L.), Predikant te Utrecht.
Mertens (Fr. Henri), Stads-Bibliothecaris te Antwerpen.
Metelerkamp (Mr. A. H.), Kantonregter te Utrecht.
Messchert (W.), te Rotterdam.
Metzuy (P. R.), te Rotterdam.
Meurs (P. van), Jur. Stud. te Leiden.
Michaëlis (Dr. H. C.), te Haarlem.
Michel (F.), Professeur te Bordeaux.
Millies (Dr. H. C.), Predikant te Haarlem.

Mirandolle (W. H.), Th. Stud. te Leiden.
Monde (N. van der), Boekhandelaar te Utrecht.
Montmerqué, Lid van het Instituut te Parijs.
Muller (Fr.), Boekhandelaar te Amsterdam.
Munnik (J. de), Boekhandelaar te Schiedam.
Munting (D. K.), Med. Dr. te Gouda.
Muurling (W.), Hoogleeraar te Groningen.

N.

Nahuys (Graaf Mr. J. J.), te Utrecht.
Nassau (Dr. H. J.), Rector der Lat. School te Assen.
Nepveu (Mr. J. I. D.), te Utrecht.
Nepveu tot Ameide (Mr. L. J.), Substituut-Officier van Justitie te Utrecht.
Nepveu (Roosmale) te Utrecht.
Nieuwenhuyzen (J. J.), te Amsterdam.
Nieuwveen (J. H.), Praeceptor te Leiden.
Nijhoff (Is. An.), Archivarius der Provincie Gelderland te Arnhem.
Noordewier (Dr. M. J.), Rector der Latijnsche School te Winschoten.
Noteboom (C. I. Q.), te Amsterdam.
Numan (Mr. C. Star), Hoogleeraar te Groningen.

O.

Okken (U. P.), Litt. H. Th. Cand. te Groningen.
Oordt, J. W. z. (J. F. van), Hoogleeraar te Leiden.
Oosterwijk (G. van), Jur. Cand. te Amsterdam.
Ovenbeek (J.), te Haarlem.

P.

Palier (H.), te Oisterwijk.
Panhuys (Jonkh. C. A. E. A. van), te Vorden.
Paulin Paris, Lid van het Instituut te Parijs.

Pekelharing (K. R.), Th. Stud. te Amsterdam.
Persijn (P. J.), Boekhandelaar te Hoorn.
Pijnappel, Gz. (J.), Litt. H. Cand. te Amsterdam.
Pol (D^{r}. H.), te Amsterdam.
Pol (J.), Emer. Predikant te Hoorn.
Poll (M^{r}. W. van de), Advocaat te Nymegen.
Poll (W. G. van de), Jur. Stud. te Leiden.
Poortman (M^{r}. K. A.), Advocaat en Notaris te Schiedam.
Portielje (M^{r}. D. A.), Advocaat te Amsterdam.
Pot (C. W. van der), Predikant te Leiden.
Presburg (J. M.), Jur. Stud. te Leiden.
Prince (P. C.), Advocaat te Gouda.
Prins (A. Winkler), Predikant te Tjallebird.
Pruim (M.), Instituteur te Dokkum.

R.

Rappard (Jonkh. M^{r}. A. G. A. van), te 's Gravenhage.
Reynders (G. F.), te Rotterdam.
Reuvens (L. A.), Stud. te Delft.
Römer (D^{r}. H. G.), te Utrecht.
Römer (M^{r}. J. W.), te Utrecht.
Roskes (H. T.), Predikant te Groningen.
Rutgers (A.), Hoogleeraar te Leiden.

S.

Saanen (R. Y. H. van), Jur. Stud. te Groningen.
Schey (W. F.), te 's Gravenhage.
Schermbeek (J. C. van), Predikant te Elst.
Schick (D^{r}. J. W.), te 's Gravenhage.
Schierbeek, J^{r}. (R.), Boekhandelaar te Groningen.
Schiff (D. W.), Th. Stud. te Utrecht.
Schiffer (W. L.), Jur. Stud. te Leiden.

Schinkel (A. D.) , Boekdrukker te 's Gravenhage.
Scholte (H. P.) , Predikant te Utrecht.
Scholten (J. G.) , te Haarlem.
Schrant (J. M.) , Hoogleeraar te Leiden.
Schreuder (B.) , te Maastricht.
Schüller (C. D.) , Jur. Cand. te Utrecht.
Seilberger (L. J.) , te Utrecht.
Seyn (G. P.) , Litt. H. Cand. te Leiden.
Serrure (C. P.) , Hoogleeraar te Gent.
Siccama (Mr. L. C. Hora) , te Utrecht.
Siegenbeek (M.) , Hoogleeraar te Leiden.
Six van Hillegom (H.) , te Amsterdam.
Sluiter (W. J. O.) , Th. Stud. te Leiden.
Sommer (Dr.) , te Berlijn.
Spies (W. F. van der Hegge) , Litt. H. Cand. te Utrecht.
Spree (Th.) , Med. Stud. te Groningen.
Stamm'ler (L. A.) , Jur. Stud. te Leiden.
Staring (W. C. A.) , 1e. Luitt. der Artillerie te Zutphen.
Staring (Dr. W. C. H.) , te Lochem.
Stoop (J. B.) , Bankier te Amsterdam.
Stoop tot Onstein (A. A.) , te Vorden.
Stoppelaar (G. N. de) , Jur. Stud. te Leiden.
Stratenus (A. P.) , Jur. Stud. te Leiden.
Strijen (C. E. van) , Notaris te Wijk bij Duurstede.
Suur (Hemmo) , Amtman , Lid van het Gezelschap voor Noordsche Oudheden te Koppenhagen , enz. te Norden (O. - Vriesland.)
Swinderen (Jonkh. Mr. O. Q. I. J. van) , Advocaat te Groningen.

T.

Talma (G. L.) , Th. Stud. te Utrecht.

Tellegen (B. D. H.), Litt. H. Cand., voor het Gezelschap: *der Oude Konst gewijd*, te Groningen.
Thiebout (D^{r}. C. H.), Rector der Lat. School te Zwolle.
Thieme (W. J.), Boekhandelaar te Zutphen.
Tiddens (H.), Secretaris van het Genootschap: *Pictura* te Groningen.
Tollens (M^{r}. H. P. J.), Kantonregter te Noordwijk.
Toorenenbergen (A. van), Litt. H. Stud. te Utrecht.
Toorenenbergen (J. C. van), Particulier te Utrecht.
Toorenenbergen (J. J. van), Th. Cand. te Utrecht.
Toorenenbergen (P. A. van), Jur. Stud. te Utrecht.
Tresling (M^{r}. T. P.), Advocaat, Lid der Tweede Kamer te Groningen.
Tuuk (N. van der), Litt. H. Cand. te Groningen.

V.

Vaillant (J. P.), Jur. Stud. te Utrecht.
Valkenburg (M^{r}. J. F. T. van), Advocaat te Haarlem.
Veegens (D.), te 's Gravenhage.
Vellinga (D. M.), te Wageningen.
Vergauwen (F.), Grondeigenaar te Gent.
Veth (P. J.), Hoogleeraar te Amsterdam.
Visser (M^{r}. A. R.), Advocaat bij Rotterdam.
Vissering (M^{r}. S.), Advocaat te Amsterdam.
Vloten (D^{r}. J. van), te Rotterdam.
Vollenhoven (M^{r}. H.), te 's Gravenhage.
Vos Wz. (J^{b}. de), Secretaris der 4^{e}. kl. van het Kon. Ned. Instituut te Amsterdam.
Vreede (M^{r}. G. W.), Hoogleeraar te Utrecht.
Vries (D^{r}. A. de), Predikant te Haarlem.
Vries, Az. (M^{r}. G. de), Advocaat te Haarlem.

Vries (Mr. Jo. de), Griffier der Stad Amsterdam.
Vries (P. de), Secretaris der Stad Weesp.
Vrolik (Dr. A.), Inspecteur Essayeur Generaal der Munt te Utrecht.
Vrugging (J.), Ondermeester te Zwolle.

W.

Wachter, Pz. (G. H.), Med. Dr. te 's Gravenhage.
Wal (Mr. J. de), Subst. Officier van Justitie te Leiden.
Wall (H. van de), Jur. Stud. te Utrecht.
Waller (H.), Jur. Cand. te Utrecht.
Warren (Dr. J. H.), Rector der Lat. School te Dokkum.
Weijerman (J. W.), Onderwijzer te Haarlem.
Welter (W. L.), Holl. Herv. Predikant te Petersburg.
Wijk, Rz. (J. van), te Kampen.
Wijs, Jz. (J. C.), Th. Stud. te Leiden.
Wijs van Groll (G. A. A. D. de), Jur. Stud. te Leiden.
Willems (J. F.), Lid van het Instituut, enz. te Gent.
Winkel (L. A. te), te Groningen.
Winter (Mr. H. J. van), te 's Gravenhage.
Wintgens (Mr. W.), te 's Gravenhage.
Worm (A. W. van den), Th. Stud. te Leiden.

Z.

Zacher (J.), te Berlijn.
Zee (P. E. van der), Predikant te Andijk.
Zelling (E. J.), Onderwijzer te Eexta.
Zocher (L. P.), te Haarlem.
Zuil (J. van der), Huisonderwijzer te Amsterdam.
Zuylen van Nyevelt (H. Bn. van), te 's Gravenhage.
Zuylen van Nyevelt (Ph. J. Bn. van), te Utrecht.

INLEIDING.

De Hoofd-redactie van de *Vereeniging ter Bevordering der Oude Nederlandsche Letterkunde* maakte in hare vergadering van 4 October 1843 de volgende bepaling:

Dat de werken der Vereeniging zouden worden vergezeld van een jaarlijksch verslag, op onbepaalde tijden uit te geven, hetwelk zoude bevatten:

a. Alles wat tot de geschiedenis der Vereeniging betrekking heeft;

b. Bijdragen tot de geschiedenis en beschrijving van handschriften en verzamelingen;

en belastte den Secretaris de geschiedenis der oprigting zamen te stellen, en het doel der Vereeniging uit een te zetten, als algemeene Inleiding op hare werken.

Diensvolgens zullen wij hier eerst kortelijk mededeelen, hoe onze Vereeniging haar bestaan ontving, en merken daarbij vooraf op, dat dit Verslag jaarlijks vervolgd zal worden door datgene uit de notulen der vergaderingen en verdere gebeurtenissen mede

1

te deelen, wat voor de deelnemers van belang kan worden beschouwd. Vervolgens hebben wij ons verpligt geacht, bij de nadere bepaling van het doel onzer instelling ons omtrent onze wijze van uitgave kortelijk te verantwoorden.

In het jaar 1839 deden negen Duitsche geleerden, met den werkzamen VON COTTA aan het hoofd, een berigt uitgaan wegens eene Letterkundige Vereeniging, ter welker oprigting zij, naar het voorbeeld der Engelschen, zich hadden aaneengesloten. Die Vereeniging, hoofdzakelijk aan het uitgeven van handschriften en oude drukwerken van allerlei soort en leeftijd gewijd, kwam, onder de bescherming van Z. M. den Koning van Wurtemberg, tot stand, en werd sedert meer algemeen onder den naam van *Stuttgarter Verein* met roem bekend.

Die onderneming bragt den Heer P. J. VERMEULEN, Archivarius der Provincie Utrecht, op de gedachte eene dergelijke Vereeniging voor ons land, dat aan nog onbekende letterkundige schatten zoo rijk is, te stichten, en hij meende, oogenschijnlijk niet zonder grond, dat de gezamenlijke Provinciale Archivarii, als het meest met de benoodigde bronnen bekend, het beste in staat zouden zijn, dit plan te verwezenlijken. Hij deed derhalve in Maart des jaars 1840 eenen brief bij zijne ambtgenooten rondgaan, welken wij, tot beter verstand van zijn oogmerk, met zijne toestemming hier hoofdzakelijk mededeelen.

Utrecht, Maart 1840

M.

Het oprigten van een *Literarischer Verein zur Herausgabe älterer Druck- und Handschriften* te *Stuttgart*, in December jl., heeft bij mij de gedachte doen opkomen, of het geen tijd werd, dat men ook bij ons te lande er eens aan dacht eene dergelijke VEREENIGING tot stand te brengen, van welke soort in Duitschland vooral reeds zoo vele bestaan. Het is hierom dat ik, alvorens dit aan anderen mede te deelen, over nevensgaand opstel of ruwe schets van een prospectus, het gevoelen mijner ambtgenooten wensche te vernemen, en bij instemming met het hoofddenkbeeld hunne medewerking verzoeke om het ontwerp gemeenschappelijk ten uitvoer te leggen.

Een zeker *esprit de corps*, als dit hier bestaan mag, drijft mij aan om, indien het mogelijk ware, te bewerken, dat de uitnoodiging tot het oprigten eener zoodanige VEREENIGING van de gezamenlijke Archivarii uitga, omdat het gevoegelijk schijnt dat anderen, aan wie minder rijke bronnen ten dienste staan, ons deze eer *qualiscunque* te eeniger tijd niet ontnemen.

De thans in dezen vorm bestaande historische tijdschriften (want literarische bestaan er, zoover ik weet, niet) ofschoon hunne waarde hebbende, zullen altijd of te zeer provinciaal of op eene te kleine schaal ingerigt blijven, en de onkosten, welke

de aanschaffing daarvan, en vooral die der provinciale jaarboekjes of almanakken na zich sleept, zijn te groot naar evenredigheid van het nut dat zij geven. Komen er nu nog meerdere bij, dan verstikken wij onder den toevloed van boekjes, en wat krijgt men in ruiling voor den tijd en het geld aan het doorlezen en koopen van vele dier geschriften besteed?... Immers wordt er (en dit geldt voornamelijk de almanakken enz.) te veel in gevonden dat voor den beoefenaar der geschiedenis en letterkunde geene waarde heeft, en bovendien verbiedt de inrigting der opgenoemde schriften dikwijls, daarin stukken van eenigen meer dan gewonen omvang op te nemen, zonder deze in gedeelten te splitsen, hetwelk onaangenaam is, zoodat de stof voor onze historie in allerhande werkjes verspreid wordt, en men even ligt en soms gemakkelijker de archieven zelve kan raadplegen, als de uitgegeven stukken van heinde en ver bij elkander halen, terwijl men altijd tot groot tijdverlies verpligt is de werken met de pen in de hand te lezen, om op deze wijze behoorlijke *indices* te verkrijgen.

Eene kwaal welke zeer algemeen is, om namelijk geen kleinen dunk van eigen werk te hebben, belet dezen en genen ook om onder eens anders vlag te zeilen en alzoo blijft veel verscholen, dat anders welligt tot algemeen nut het licht zoude zien, vermits het afzonderlijk uitgeven van oudere stukken in ons kleine land doorgaans niet zonder schade geschieden kan. Daar alles dan bij de bestaande schriften uit dezelfde bron moet komen, weigert deze van

tijd tot tijd zuiver water te geven, en omdat men wil volhouden zoo lang het debiet dit maar eenigzins veroorlooft, komt men er toe om ellenlange verhandelingen te plaatsen, waarmede dan ook meestal het teringachtige leven van het periodiek geschrift een einde neemt.

Konden wij nu eene VEREENIGING (of wil men, een GENOOTSCHAP) tot stand brengen, in den zin van bovenvermelden *Verein*, welks prospectusbepalingen in het nevensgaande opstel ten grondslag liggen, dan zoude het misschien gelukken veel der bovengenoemde *inconvenienten* langzamerhand te doen verdwijnen of minder worden, en de schrijver onzer algemeene, provinciale of plaatselijke historie zou in het uit te geven werk een nuttigen wegwijzer vinden.

Vooral wanneer wij er in slagen het werk onbekrompen op touw te zetten, vlei ik mij met eene ruime deelneming; immers zullen velen, die doorgaans geene of weinige werken over oudere historie of literatuur koopen, dit welligt niet ongaarne als LID van een genootschap doen, en ofschoon het geldelijke voordeel voor de medearbeiders misschien niet groot zal zijn, bezitten wij een geschikt voertuig om elkander van onze bezittingen *qq.* genot te doen hebben. In de meeste verzamelingen toch vindt men stukken, welke niemand daar zoeken zoude en die voor den plaatselijken bezitter van mindere waarde zijn, dan voor anderen, die van derzelver aanwezen geen kennis dragen. Elkander de stukken *in originali* over te zenden, gaat met moeijelijkheden en tijdroovende formaliteiten gepaard, of is volstrekt on-

mogelijk en zoo blijven wij wederkeerig van voorname hulpbronnen verstoken.

Gaarne zou ik onder de Geschiedenis ook Regts- en Aardrijkskunde c. a. begrijpen en tevens de Literatuur mede opgenomen zien, omdat dit de eentoonigheid verminderen en den kring, waarin zich het werk beweegt, uitbreiden zal, ten welken einde ook berigten aangaande de vermelde zaken uit het binnen- en buitenland kunnen opgenomen worden, waardoor — indien verscheidene correspondenten verscheidene werken voor hunne rekening nemen, om daaruit het voor ons land noodige te verzamelen — wij gemakkelijker zullen onderrigt worden wat goeds er hier en daar voor ons gevonden wordt, zonder in de noodzakelijke onmogelijkheid (om zoo te spreken) gebragt te worden, zelve buitenlandsche tijdschriften aan te schaffen en te doorbladeren, hetwelk toch niet vruchteloos is, daar ik nog onlangs in het 7e deel van het *Archiv der Gesellschaft für älterer deutsche Geschichtkunde etc.* van PERTZ een verslag vond aangaande eene verzameling van HSS. in Engeland, dat voor de kennis der historiebronnen van ons land niet onbelangrijk was. Men zal elkander door eene dergelijke wijze van handelen veel moeite besparen, en met minder tijd- en geldverlies tot hetzelfde resultaat geraken, de kennis namelijk van al hetgeen voor ons nuttig is en overal verspreid ligt. — — —

Deze brief was vergezeld van het volgende Concept-plan:

VEREENIGING

VOOR

OUDERE NEDERLANDSCHE GESCHIEDENIS

EN

LETTERKUNDE.

1. De VEREENIGING heeft ten doel alle stukken, welke voor de Oudere Geschiedenis en Letterkunde der *Nederlanden* geacht kunnen worden van gewigt te zijn, door uitgave in druk openbaar te maken.

2. Zij zal bestaan uit niet minder dan LEDEN, welke zich verbinden tot eene jaarlijksche bijdrage van gulden, in den loop der maand October te voldoen, waarvoor aan ieder van hen een exemplaar van de door de VEREENIGING in het jaar huns Lidmaatschaps uitgegeven werken zal worden uitgereikt. De LEDEN kunnen echter voor meer exemplaren inteekenen, doch deze zullen aan hen alleen afgegeven en in geen geval in den handel gebragt worden, dan tegen het dubbel van den prijs voor de LEDEN bepaald. Men zal jaarlijks zijn Lidmaatschap kunnen opzeggen, mits men daarvan vóór of op den 1en October van elk jaar aan den Secretaris der hierna te melden Commissie schriftelijk kennis geve.

3. Jaarlijks zullen ten minste twee deelen in

groot 8°, elk van ruim 300 bladzijden, sierlijk op sterk en fraai papier gedrukt, worden uitgegeven, terwijl de staat der kas beslissen zal in hoe verre het doenlijk is dat getal te vermeerderen, en ter nadere opheldering van het gedrukte *platen*, *kaarten* en *fac-simile's* daarbij te voegen.

4. De *eerste* afdeeling in elk boekdeel zal aan de Geschiedenis, de *tweede* aan de Letterkunde en de *derde* aan Verslagen en Berigten toegewijd zijn, en zal het laatste der elk jaar uit te geven deelen van uitvoerige registers en bladwijzers voorzien worden, ten einde het gebruik van het werk zoo gemakkelijk mogelijk te maken.

5. De op te nemen stukken zullen voornamelijk bestaan in oude ongedrukte handschriften en in zeldzaam geworden oude gedrukte werken, wier schaarschheid met die van handschriften gelijk staat. De afschriften, waarnaar de uitgave geschiedt, zullen naauwkeurig en letterlijk naar de bestaande *origineelen* en slechts in geval van volstrekte noodzakelijkheid naar *kopijen* vervaardigd en elk stuk door den uitgever onderteekend worden, welke het altijd van eene korte en kritische beschrijving van hetzelve, met opgave der plaats waar het zich bevindt, zal doen vergezeld gaan, ten einde alzoo de geloofwaardigheid van het stuk, zoo veel doenlijk is, buiten twijfel te stellen. De op te nemen stukken zullen zoo veel mogelijk van korte verklarende aanteekeningen (doch niet verder dan tot regt verstand van dezelve noodig is) voorzien en met de uiterste zorgvuldigheid van drukfouten ge-

zuiverd worden. Stukken aangaande zaken of gebeur tenissen na het jaar 1648, of Handschriften en Werken welke na dit jaar vervaardigd zijn, komen niet in aanmerking.

6. Streng wetenschappelijke verhandelingen en vertoogen, korte en zakelijke verslagen van merkwaardige voorvallen, en juiste berigten aangaande belangrijke oudheden, gebouwen en andere werken, verzamelingen van boeken, handschriften, munten, penningen en voorwerpen welke met het doel der VEREENIGING in verband staan, zullen onder de daarop betrekkelijke afdeelingen mede worden opgenomen.

7. De door de VEREENIGING te benoemen Commissie, wier inwendige regeling aan hare eigene schikking wordt overgelaten, zal de keuze der op te nemen schriften hebben.

8. Zij zal de eigenaars van belangrijke verzamelingen en de aanzienlijken des lands, die in het bezit van archieven mogten wezen, uitnoodigen om deze ten gebruike der VEREENIGING open te willen stellen, en zorg dragen dat de stukken en berigten aangaande *Nederlands* voormaligen toestand, voorkomende in binnen- en vooral buitenlandsche werken, ter algemeene kennisse worden gebragt.

9. Zij regelt het honorarium der correspondenten en schrijvers, welke ten haren behoeve werkzaam zijn en verrigt verder al hetgeen tot de uitvoering van het voorgenomen werk vereischt wordt.

10. Wanneer het gebleken zal zijn dat het bepaalde getal personen verklaard heeft LID der VER-

EENIGING te willen worden, zal er in de maand Augustus aanstaande, zoo mogelijk in het midden des Lands, eene bijeenkomst der deelnemers worden belegd, ten einde uit hun midden eenige LEDEN te kiezen, om met de oprigters volgens het opgegeven plan de noodige werkzaamheden te volbrengen en op elke volgende jaarlijksche vergadering verslag van hunne verrigtingen te doen, welk verslag in het *laatste deel* der werken van dat jaar zal worden opgenomen.

11. Er zal hiertoe bij tijds, aan elk der LEDEN, met kennisgeving van den dag der bijeenkomst, eene alphabetische lijst worden toegezonden van hunne namen en woonplaatsen, welke lijst vervolgens jaarlijks in het *eerste deel* der uit te geven werken met de noodig geworden veranderingen en bijvoegsels zal worden herdrukt.

Maart 1840.

(*volgen de onderteekeningen der Oprigters.*)

Om mij onbekende redenen werd dit plan niet met den gewenschten uitslag bekroond, en geraakte daarna ook op den achtergrond bij den opsteller zelven: twee jaren later echter deelde deze het aan mij mede, en na rijpe overweging besloten wij nogmaals eene poging te wagen, doch ons ditmaal dadelijk tot onze landgenooten in het algemeen te rigten, en tevens eenige wijziging aan de oorspronkelijke inrigting te geven.

Vooraf wendden wij ons achtervolgens aan de H. H. M. DE VRIES te *Leiden*, Dr. W. J. A. JONCKBLOET te *'s Gravenhage*, J. G. DE HOOP SCHEFFER te *Utrecht* en P. LEENDERTZ WZ. te *Wouds-End*, wier hulp (behalve die van enkele anderen, die aan ons verzoek geen gehoor gaven,) door ons van gewigt voor onze zaak werd beschouwd, ten einde hunne medewerking aan die onderneming in te roepen; en zij aarzelden niet, dadelijk aan die roepstem gehoor te geven en verklaarden zich bereid de Vereeniging met hunne werkzaamheden ten dienste te staan. Aldus van zelf eene Hoofd-redactie gevormd hebbende, deden wij in Junij des aars 1843 het volgende *Berigt* verspreiden:

BERIGT

WEGENS EENE

VEREENIGING TER BEVORDERING

DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

De ondergeteekenden roepen door dezen iederen Vriend en Beoefenaar der Vaderlandsche Letterkunde op, tot het ondersteunen en bevorderen eener onderneming, waardoor zij zich ten doel stellen, de beoefening dier Letterkunde aan te kweeken. Men mag het als een verblijdend verschijnsel der laatste

jaren aanmerken, dat onze Letterkunde in het algemeen, en bijzonder die der vroegere Eeuwen meer gekend en gewaardeerd begint te worden, en de ondergeteekenden wenschen door deze onderneming het hunne er toe bij te dragen, om die gelukkige rigting te doen voortduren, en den eenmaal ingeslagen weg met ijver te doen bewandelen. Men mag niet ontveinzen, dat de eerste jaren dezer Eeuw het voorbeeld eener onverschilligheid voor de oud-Vaderlandsche gedenkstukken hebben opgeleverd, die niet dan nadeelig op de geheele beoefening onzer Letterkunde kon werken, en wij verheugen ons hier openlijk te kunnen verklaren, dat die onverschilligheid gelukkig heeft opgehouden, en dat de laatst verloopene jaren in dit opzigt voordeelig bij de vroegere afsteken.

Doch die hernieuwde geest moet levendig gehouden en aangekweekt worden, opdat men hoe langer hoe dieper moge indringen in de Letterkunde onzer Vaderen, en den trap van ontwikkeling leeren waarderen, waarop zij zich bevonden heeft. Het zal wel onnoodig zijn, op het hoogstbelangrijke dier Letterkunde te wijzen, of te herinneren, hoe zij ons onze taal in haren oudsten en zuiversten toestand leert kennen, en een tijdvak schildert, dat nog steeds grondiger en naauwkeuriger moet worden behandeld.

Overeenkomstig deze overtuiging hebben de ondergeteekenden zich vereenigd, om de achtbare overblijfsels dier vroegere Eeuwen aan de vergetelheid te ontrukken, door de gezamenlijke uitgave van

Handschriften uit den vroegsten tijd onzer Letterkunde tot het midden der XVIe Eeuw, en daarmede te verbinden de opname van de *zeldzaam geworden Drukwerken uit het laatst van dat tijdvak*, die, uit een Geschied-, Taal- of Letterkundig oogpunt beschouwd, eene vernieuwde uitgave waardig zijn.

Daar echter eene zoodanige vereenigde uitgave, op de gewone wijze, niet zonder groote kosten geschieden kan, en het daarom vereischt wordt, hieromtrent eenigen waarborg te bezitten, zijn de ondergeteekenden te rade geworden, ter bereiking van hun doel, eenen geheel nieuwen weg in te slaan, die in deze Eeuw in het Buitenland, voor een gelijk oogmerk, met het gelukkigste gevolg betreden is. Zij wenschen derhalve al hunnen beschaafden Landgenooten, wien de roem der Vaderlandsche Letterkunde ter harte gaat, de gelegenheid aan te bieden, hunne belangstelling te bewijzen, door aan een plan mede te werken, dat hun uit den aard der zaak gewigtig moet voorkomen, en door die vereenigde pogingen datgene tot stand te brengen, wat aan bijzondere personen, zelfs met den besten wil, ondoenlijk is.

In het bijzonder noodigen zij alle bezitters van Handschriften of oude Drukwerken ter mededeeling daarvan uit. Onze oude stukken zijn in allerlei verzamelingen verspreid, en het is den beoefenaar onzer Letterkunde hoogst moeijelijk, ja dikwijls onmogelijk, bij eene voorgenomene uitgave, de benoodigde stukken te vergelijken en aan te wenden tot

de kritiek eener taal, welker naauwkeurige beoefening, zoowel wat het Grammatische als Lexicographische gedeelte betreft, zooveel te wenschen overlaat.

Allen derhalve, die de bedoelde onderneming wenschen te ondersteunen, worden ten vriendelijkste uitgenoodigd, zoowel aanwijzing te doen van stukken, die hun bekend zijn, als afstand van de zoodanige, die zij zelven bezitten, waarbij men verzekerd kan zijn, dat voor de geleende Handschriften en Drukwerken op het naauwkeurigst zorg zal worden gedragen; terwijl diegenen, die onze oude Letterkunde zich ter beoefening hebben uitgekozen, zich in staat zien gesteld hunne Handschriften, door hen zelven bewerkt en onder hunnen naam, te kunnen plaatsen.

Alzoo men in verschillende Buitenlandsche Tijdschriften nu en dan stukken ziet verschijnen, die tot ons plan behooren, doch onder eene groote menigte andere zaken verscholen, ter kennisse van slechts zeer weinigen onzer Landgenooten komen, zullen ook deze, hetzij afzonderlijk opgenomen, hetzij ter kritiek aangewend worden.

De Handschriften zullen met diplomatische naauwkeurigheid worden afgedrukt, en bij verscheidenheid van Exemplaren de verschillende lezingen worden opgegeven; overigens zal omtrent elk stuk datgene worden medegedeeld, wat tot de Letterkundige Geschiedenis betrekking heeft; en verder alleen hoogst noodige verklaringen er worden bijgevoegd, terwijl een volledig Glossarium elk deel besluiten zal; waar het mogelijk is, zullen door mededeeling

van platen en naauwkeurige *fac-simile's* der Handschriften ook voor de Middeleeuwsche Kunst en Palaeographie bijdragen worden geleverd.

De deelname geschiedt onder de volgende voorwaarden:

I. De vereeniging geeft jaarlijks uit een onbepaald getal boekdeelen, te zamen bevattende ongeveer 800 bladz. druks in gr. 8vo., op goed velijn drukmediaan, en van de noodige platen en *fac-simile's* voorzien.

II. Daarvoor betaalt ieder Deelnemer jaarlijks de somma van *f* 6,00, tegen quitantie te voldoen, aan het einde des jaars.

III. Boven het getal der Exemplaren, waarvoor is ingeteekend, zullen eenige opgelegd worden, tot aanvulling van ontbrekende deelen, en overigens geene Exemplaren dan tegen het dubbel van den Inteekenprijs in den handel worden toegelaten.

IV. Men verbindt zich tot wederopzeggens toe, doch voor niet minder dan één jaar.

V. De zoodanigen, die zich in lateren tijd mogten willen verbinden, zullen de reeds verschenen deelen slechts tegen den verhoogden prijs van *f* 8,00 per jaargang kunnen bekomen, zoolang de oplage strekt.

VI. Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onderteekening van één der Hoofd-redacteuren voorzien.

VII. Vóór het eerste deel wordt eene lijst der deelnemers geplaatst, en deze bij latere gelegenheden vervolgd.

VIII. Zoodra het getal Inteekenaren zóóveel bedraagt, als vereischt wordt ter bestrijding der noodzakelijke kosten, zal deze Vereeniging als gegrondvest worden beschouwd; daarvan zal zoo spoedig mogelijk door middel der dagbladen worden kennis gegeven, en binnen een half jaar daarna het eerste deel in het licht verschijnen.

IX. De inteekening staat open tot Ult°. Sept. 1843.

X. De uitgevers dezer Vereeniging zullen zijn de Boekhandelaren D. DU MORTIER EN ZOON te *Leiden*, die met alle Expeditie en Incassering voor de Vereeniging belast zijn, en door welker Correspondentie men brieven en bijdragen voor deze gelieve te verzenden.

XI. Men teekent in bij alle voorname Boekhandelaren des rijks.

XII. De Hoofd-redactie wordt gevormd door de ondergeteekenden:

Utrecht,
1 Junij 1843.

Dr. W. J. A. JONCKBLOET.
P. LEENDERTZ Wz. *V. D. M.*
J. G. DE HOOP SCHEFFER.
J. TIDEMAN.
Dr. P. J. VERMEULEN.
M. DE VRIES.

De uitslag was overeenkomstig de begeerte van ons, en, zoo wij meenen, van allen, die in den roem der Vaderlandsche Letterkunde belang stellen; het getal deelnemers op den 1en October ll. was vol-

doende, om uit de door hen te betalen gelden de noodzakelijkste kosten te dekken, en wij meenden voor het tegenwoordige, ons persoonlijk voordeel ter zijde stellende, de Vereeniging als gegrondvest te moeten beschouwen. Wij kwamen derhalve op den 3en daaraanvolgende te *Leiden* bijeen, stelden ons in vriendschappelijke betrekking met het bestuur van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde en van de Academische Bibliotheek, en wij voeden de gegronde hoop, door die ligchamen in de uitvoering van ons plan krachtdadig ondersteund te zullen worden.

In onze daarop volgende vergadering werden, onder meer andere bepalingen, de volgende gemaakt, die wij, als voor H. H. Deelnemers van belang, hier mededeelen:

IV. Er wordt bepaald, dat de jaargang der uit te geven werken begint met den eersten Januarij en eindigt met den laatsten December.

VI. Er wordt bepaald, dat er geene exemplaren hoegenaamd en aan wien ook ten geschenke zullen worden gegeven, behoudens de volgende uitzonderingen:

a. Wanneer een handschrift ten gebruike is afgestaan, wordt aan den eigenaar een gebonden exemplaar op best velijn papier gegeven, wel te verstaan alleen van dat stuk uit de werken, waarin het handschrift is afgedrukt of gebruikt.

b. Wanneer fragmenten ten gebruike worden afgestaan, ontvangt de eigenaar een exem-

plaar van dat stuk uit de werken, waarin de fragmenten zijn gebruikt.

X. De bovenvermelde bepaling omtrent het Verslag.

Zoo zagen wij dan reeds aanvankelijk onze pogingen met den gewenschten uitslag bekroond en behoefden wij datgene, wat nog voor weinige maanden aan de grootste zwarigheden onderhevig was, het vereenigd uitgeven van eene verzameling handschriften ten algemeenen nutte, niet langer als eene hersenschim te beschouwen. Wij verheugen ons hier te kunnen bijvoegen, dat latere omstandigheden ons de volvoering onzer taak ligter hebben gemaakt: het getal Deelnemers bedroeg op den 1en Januarij 1844 reeds 312; van de zijde der Regering ontving de Vereeniging eene niet onaanzienlijke vermeerdering van dat getal; uit het buitenland gewerden ons de doorslaande bewijzen, dat onze onderneming ook daar op den regten prijs werd geschat; wij misten de namen van eenen GRIMM, LACHMANN, BOPP en anderen op onze lijsten van deelneming niet; en, terwijl ons ook van het bestuur der Koninklijke Bibliotheek te *'s Gravenhage* belangrijke mededeelingen werden toegezegd, zagen wij insgelijks bij de Zuid-Nederlanders niet te vergeefs naar medewerking uit, en was het weder de verdienstelijke J. F. WILLEMS, die voorging in het ondersteunen onzer pogingen, door uit zijne rijke verzameling stukken ten gebruike af te staan.

Mogen die voorbeelden navolging vinden bij landgenoot en buitenlander, opdat de letterkundige schatten onzes vaderlands voor ieder toegankelijk gemaakt, en op eene behoorlijke wijze aan het licht gebragt mogen worden; opdat die handschriften, welker toestand met regt voor eene gedeeltelijke vernietiging doet vreezen, bij tijds ten nutte van taal- en letterkunde mogen worden uitgegeven, en eenmaal de reeks der dus verzamelde werken de rijkste bouwstoffen moge leveren voor eene nadere beoefening zoowel van de geschiedenis en oudheden onzes vaderlands, als van het grammatiesch en lexicographiesch gedeelte onzer schoone en rijke moedertaal!

Na aldus kortelijk en eenvoudig te hebben uiteengezet, hoe wij onze Vereeniging zagen ontstaan, zullen wij eenige oogenblikken stilstaan bij het doel, dat zij zich voorstelt en de wijze, waarop zij het zal trachten te bereiken. Doch wij achten ons verpligt, vooraf aan een omtrent de waarde onzer oude stukken vrij algemeen heerschend misverstand of vooroordeel te gemoet te komen. Velen beschouwen ze namelijk, om het met korte woorden uit te drukken, als der lezing onwaardig, en stuitend voor het schoonheidsgevoel. Dit oordeel zal wel voornamelijk ten opzigte der dichters moeten bestreden worden, want de kronijken worden toch immer voor de geschiedenis van belang gerekend, en van het gewigt der overgroote menigte

theologische stukken zullen ook wij niet als verdedigers optreden. — Doch wat de oude Nederlandsche dichters betreft, wij beginnen met ronduit te erkennen, dat er over het geheel weinig verheffing in hunne verzen, ja dikwijls volslagen gebrek aan poëtische vinding of fraai uitgewerkte gedachten en schoonklinkende woorden in hunne geestvruchten is op te merken, doch aan de andere zijde ontkennen wij tevens ten sterkste, dat niet de stukken van sommigen, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, voortreffelijk mogen genoemd worden, die slechts daarom niet op den regten prijs worden geschat, omdat men de oude taal nagenoeg niet verstaat. Het is er eveneens mede, alsof men, slechts met het latere Grieksch bekend, de schoonheden van HOMERUS of PINDARUS wilde ontkennen. Zonder nu daarom onze oudste schrijvers bij die twee zoo hoog geschatte zangers der klassieke oudheid in vergelijking te willen brengen, kennen wij toch den lauwer eener hoogere dichterlijke verheffing aan MAERLANTS *Vanden lande van over zee*, aan zijnen *Wapen Martijn* en andere stukken zonder bedenking toe; VAN VELTHEMS lied aan de Maagd Maria treft ons te meer na een meestal droog geschiedverhaal, dat toch ook weder op sommige plaatsen zoo zeer boven den gewonen toon gestemd is, dat men in twijfel staat wat meer te bewonderen, de kernachtigheid van den stijl of de schoonheid der gedachte (1); wie, die met verstand

(1) Zie B. II. C. 17, III. 47, VIII. 34 en andere plaatsen voor eenige jaren in de *Vad. Letteroef.* aangewezen.

leest, ontzegt hooge verdienste aan den *Floris ende Blancefleur*, in weerwil der minachting, welke een onbevoegd beoordeelaar er voor betoonde, die door HOFFMANN minder werd weêrlegd, dan aan eene welverdiende bespotting prijs gegeven; aan de onlangs tot groot voordeel onzer letterkunde uitgegeven *Beatrys;* aan de heerlijke beschrijving der hel in het *Leven ons Heren*, door VERMEULEN aan het licht gebragt? — Doch genoeg! men wane niet, dat wij zelfs om den wille van deze enkele paarlen eene zee van nutteloos zand uit de diepte der tijden zouden willen te voorschijn halen. Maar ook die stukken, die niet zoo zeer op dichterlijke verdiensten kunnen aanspraak maken, waarin ons begrippen, aan de mindere verlichting dier dagen geëvenredigd, op de eenvoudigste wijze als waarheid worden opgedischt, of de lessen der zedekunde in een weinig behagelijken vorm worden medegedeeld, ook die stukken hebben, van eene andere zijde beschouwd, eene groote waarde, eene waarde juist daarom niet opgemerkt, omdat zij, die er het genot van konden hebben, er meestal door onkunde of minachting van verstoken bleven.

Zij zijn, wat niet iedereen ons onbewezen zal toestemmen, van het hoogste belang voor de geschiedenis der godgeleerdheid, regtsgeleerdheid, letterkunde, genees- en natuurkundige wetenschappen, kunsten en beschaving, hier te lande, d. i. met andere woorden, voor het geleerde en beschaafde gedeelte des volks. De godgeleerde zal er aan de eene zijde meer naauwkeurig den godsdienstigen en

gezedelijken toestand der nog onder het bijgeloof gedrukte middeleeuwen uit kunnen leeren kennen, en aan de andere zijde toch dikwijls eene helderheid van begrip en stoutheid van uitdrukking bij de leeken tegen over de priesterschap, ja zelfs van geestelijken tegen over kerkelijke personen en hunne gebreken aantreffen, die hij verre was van te verwachten, en welke als het eerste morgenrood der kerkhervorming met regt mogen worden aangemerkt. Van welk hoog gewigt oud-vaderlandsche gedenkstukken voor de geschiedenis der regtsgeleerdheid zijn, heeft GRIMM in zijne voortreffelijke *Rechtsalterthümer* genoegzaam bewezen, om ons van verdere redeneringen op dat punt volkomen te ontslaan. Voor de letterkundige geschiedenis onzes vaderlands zijn voorts de stukken, waarover wij handelen, de eenige bronnen van onderzoek, hoe onze ontwikkeling als zelfstandig en beschaafd volk zich langzamerhand heeft voorbereid, en welke mannen ten tijde dier dichters hunne krachten, altijd geëvenredigd aan hunnen leeftijd, aan het verspreiden van kennis en verlichting hebben besteed. De genees- en natuurkundige, hoezeer de verbazende voortgang, dien de door hem beoefende wetenschappen in onzen tijd hebben gemaakt, misschien hem het regt zoude schijnen te geven, op onze oude stukken, als voor hem zonder waarde, met minachting neder te zien, zal toch voor de geschiedenis dier wetenschappen, diezelfde voortbrengselen uit een tijd, waarin zij hoogst gebrekkig werden beoefend, niet kunnen missen, en zon-

der twijfel nog hier en daar menige belangrijke opmerking en waarneming kunnen opzamelen. — En slaan wij eindelijk het oog op de geschiedenis onzes vaderlands, op de zeden en gewoonten der vroegere dagen, op datgene wat men gewoonlijk met den naam van *Oudheden* bestempelt, dan is de oogst voor den opmerkzamen beoefenaar dier stukken rijk en onschatbaar; het is hier de plaats niet te herinneren, dat de uiterste behoedzaamheid ook hier noodig is, om het kaf van het koren te scheiden; wij wijzen alleen op de algemeene waarheid, dat de oudere geschiedenis van ons vaderland, en de oudste van ons volksbestaan alleen uit deze bronnen kan worden gekend, die, zelfs buiten de rijm- of proza-kronijken, op menige plaats belangrijke wenken geven. De zeden onzer voorouders, hun kunstzin, beschaving en verschillende denkbeelden worden er des te beter uit gekend, daar zij bij het behandelen van tijdvakken en personen, geheel verschillend van de hunne, toch immer de *Costumen* van hunnen tijd bewaren, en alles naar hunne begrippen afmeten; eene groote fout voorzeker! doch die wij voor het tegenwoordige niet uit hunne schriften zouden willen zien weggenomen, daar wij toch de Hebreën, Grieken en Romeinen uit hunne eigene gedenkschriften beter kunnen leeren kennen, dan ooit een monnik of leek uit de middeleeuwen in staat ware geweest ze ons te schetsen, en wij in die stukken alleen den maatstaf bezitten om onze voorouders wèl te beoordeelen.

Doch al waren de vruchten, die wij voor al de genoemde vakken uit de lezing onzer oude schrijvers kunnen trekken, van weinig of geen belang; al beloonde de uitkomst de moeite niet, met een bepaald oogmerk er aan besteed, dan is er toch nog ééne zaak, welke door de beoefening der meergemelde stukken wordt aangekweekt en gezuiverd, eene zaak van het hoogste gewigt, die ieder regtschapen mensch ten allen tijde zeer ter harte ging, en die wij daarom als laatsten bewijsgrond willen aanvoeren: en die zaak is de moedertaal! Een volk, dat zijne taal acht en bemint, geeft stilzwijgend zijnen eerbied voor zijne eigene volkswaarde te kennen, en waar de achting voor de taal verviel, daar hield men vrijwillig op een afzonderlijk volk te zijn; zooverre is het wel nooit met den Nederlander gekomen, dat hij zijn eigen volksbestaan niet meer hoogschatte, of zijne moedertaal kon vergeten; maar waar de zucht voor de taal, die de vaderen gesproken hebben, voor de gedenkstukken, die zij voortbragt, voor den geest, die in haar heerschende is, het gemoed niet reeds van de jeugd af doortintelt, daar kan men de wijsgeerige strekking niet leeren kennen, die geheel het zamenstel dier taal bezielt, daar kan men in haren heerlijken rijkdom en verborgen schatten niet doordringen, daar kan men niet begrijpen, dat elke klankverwisseling hare beteekenis heeft, en dat nooit eenige willekeur onze vroegere taal wijzigde. Zoolang men bovendien het voorregt geniet eene eigene moedertaal te bezitten, zoolang zij onder de levenden geteld wordt,

behoort zij voornamelijk beoefend en gekend te worden; wij zeggen niet, dat zij geheel op de scholen wordt verwaarloosd; integendeel! maar of de wijze waarop zij der jeugd wordt ingeprent, de eenige goede is en geschikt om datgene voort te brengen, wat wij boven als wenschelijk hebben aangeduid, dat zal de tijd leeren. Zooveel is zeker, en dat beweren zal wel door niemand gewraakt worden, wij missen na een volksbestaan van eenige eeuwen nog een goed woordenboek en eene goede spraakkunst der Nederlandsche taal.

Wat is de taal? Zij is de uitdrukking der aan een bijzonder volk eigene denkbeelden, en voor zoo verre die denkbeelden meer of min van die van andere volken afwijken, wijkt ook de taal in evenredige mate meer of minder af; zij is niet willekeurig ontstaan of gekozen, maar was het kind eener vroegere spraak, en de kweekeling der eeuwen; zij werd niet gevormd en verrijkt door eene overeenkomst der menschen om de verschillende voorwerpen en denkbeelden met verschillende namen te onderscheiden; maar die namen en de klanken, waaruit zij gevormd zijn, hadden hunnen grond in waarheden en betrekkingen, die wel gedeeltelijk door den sluijer der oudheid werden bedekt, maar toch nog voor het grootste deel kunnen worden weêrgevonden en erkend. Dat is het groote geheim der taalphilosophie, dat voornamelijk eerst door de

lateren werd vermoed en gevonden, en over het geheel door de gedachtelooze menigte als eene hersenschim wordt beschouwd, of geheel niet gekend of begrepen. — Doch hoe zal men nu die taal in haren oorsprong, voortgang en ontwikkeling, in hare fijne schakeeringen en wijsgeerigen zin ooit leeren kennen, dan door hare gedenkstukken uit de vroegste tijden te beoefenen, als zoo vele orakels, die uit die tijden tot ons spreken, zonder zich te laten afschrikken door moeijelijkheden en bezwaren, of door de kinderlijke denkbeelden van hen, die haar door hunne schriften aan ons hebben overgeleverd; zonder zich te beklagen, omdat men zich bedrogen vindt bij het doorlezen van stukken, die door het rijm dichtstukken schijnen, doch dikwijls hunne voornaamste waarde van de zaken ontleenen? Hoe zal men ooit geraken tot eene juiste waardering onzer hedendaagsche taal en taalkundige begrippen, wanneer wij den grond niet kennen, waarop beiden gebouwd zijn, en het daardoor iederen onbeschaamde of vermetele gemakkelijk wordt de menigte door schijn van geleerde stukken te verblinden? Dat kan de XVIII[e] eeuw met het wanschepsel van den pseudo-KOLYN getuigen, en *wij* hebben het gezien aan een etymologisch woordenboek, dat den roep van geleerdheid voor zich uitdraagt, maar in den grond een jammerlijk zamenstel is van anderer oppervlakkigheid en eigene onkunde.

Zoude het na al het aangevoerde nu nog noodig zijn verder aan te toonen, dat ook voor spraak- en taalkunde, en voor deze wel voornamelijk, schatten van het uiterste gewigt in de reeds onderzochte of nog onbekende gedenkstukken der oude Nederlandsche letterkunde liggen opgesloten? Wij gelooven ons daarvan volkomen te kunnen onthouden, doch achten ten slotte de verzekering niet overbodig, dat al het gezegde slechts voor hen werd geschreven, die aan onze oud-vaderlandsche stukken geene waarde toekennen; wij hopen thans, dat ook hij, die deze onze inleiding met eenig vooroordeel ter hand nam, en onze verzameling uit andere beweegredenen dan belangstelling in de middeleeuwsche schriften zich aanschafte, na de lezing van het ter nedergestelde toch ten minste met ons de woorden van MACROBIUS zal beamen: »Wij zijn met vele zaken onbekend, die ons niet verborgen zouden zijn, als wij meer te huis waren in het lezen onzer oude schrijvers."

De lezing hunner schriften moge dan niet altijd even aangenaam, dikwijls moeijelijk zijn, dat mag toch den onvermoeiden beoefenaar en onderzoeker niet afschrikken, en te dezen opzigte mogen wij de woorden van den werkzamen VAN WYN tot de onze maken, die op de volgende wijze zijne lievelings-stukken in bescherming nam: »Ook de beste stukken van deze en volgende eeuwen, tot in de zestiende toe, verliezen oneindig veel, door het verschil van den ouden met den tegenwoordigen tongval; doch dit vermindert onder het lezen,

waardoor men ongevoeliglijk dieper in taal en zaken indringt. Dit moet ik ook op deze Rijmchronijk (van STOKE) toepassen. Ik lees haar met vermaak, omdat mijn oor, door den tijd zich niet meer stootende aan den zorgeloozen tred der zeven-, acht-, tien- of meer-voetige dichtregelen en aan hun onbekommerd staan of slepen, meest luistert naar de verhalen zelve, die uit de beste bronnen veelal zijn geput, en welker korte en zaakrijke, schoon eenvoudig voortloopende, stijl mij al zachtkens met zich voert en, eer ik het weet, ten einde doet komen. Omtrent als een reiziger, die, bekoord door het gezigt van belangrijke voorwerpen, welke hem omringen, niet let op het ongelijke of stooterige van den weg" (1).

Na aldus, zoo wij hopen, te hebben duidelijk gemaakt, welke voordeelen er aan de lezing onzer oudste schrijvers verbonden zijn, zullen wij met een enkel woord herinneren, wat er in den laatsten tijd voor onze letterkunde is gedaan. Tot nog toe was het uitgeven van oud-Nederlandsche stukken in ons land aan verschillende zwarigheden verbonden. Daar nog voor eenige jaren de zucht voor die stukken niet groot was, maakte het betrekkelijk gering debiet een hoogen prijs noodzakelijk, en deed slechts weinigen zich met het bewerken van handschriften onledig houden. Het heeft hier wel nooit geheel aan

(1) *Hist. en Letterk. Avondst.* I. 281.

beoefenaren, aan gelukkige en voortreffelijke beoefenaren ontbroken, en wij, die op eenen HUYDECOPER kunnen roemen, verheugen ons in een later tijdperk eenen BILDERDIJK, en nog heden mannen als CLARISSE en HALBERTSMA te kunnen aanwijzen; doch de reeds uitgegeven stukken zijn of door den prijs of door hunne plaatsing in de werken van letterkundige genootschappen en tijdschriften voor weinigen toegankelijk, en bovendien niet allen op dezelfde wijze bewerkt. Intusschen begon men, vooral sedert onze afscheiding van *België*, zoowel bij Noord- als Zuid-Nederlanders, meer algemeen belang te stellen in eene diepere kennis der moedertaal, en men wenschte de oude stukken op eene meer gemakkelijke wijze te kunnen leeren kennen, overtuigd van het nut, dat hunne lezing en beoefening kon aanbrengen. Het voorbeeld der Duitschers werkte zoowel hier als vooral in *België* ten goede, en men zag, ook gedeeltelijk onder bescherming der Regering, van tijd tot tijd enkele stukken verschijnen. De prijs bleef evenwel altijd hoog, en de bewerking naar verschillende inzigten verschillend ingerigt. Eene vereenigde goedkoope uitgave van die stukken, die voornamelijk uit een taal-, geschied- of letterkundig oogpunt belangrijk zijn, kon alleen in de bestaande behoefte voorzien en was alleen geschikt, om goede vruchten voor het algemeen te dragen. Daardoor toch wordt ieder, die waarachtig belang stelt in zijne moedertaal, en voor hare verbastering vreest; die de denkbeelden en ontwikkeling onzer voorouders als waardige voorwerpen van onderzoek be-

schouwt; die het van gewigt acht den vroegeren toestand onzes lands uit de gelijktijdige stukken nader te leeren kennen; die den oorsprong van ons volksbestaan zoowel als onze latere geschiedenis tot onderwerpen zijner nasporing wenscht te maken; daardoor wordt ieder Nederlander, in één woord, in staat gesteld tot de zuivere bronnen zelf te gaan, zonder zich met afgeleide troebele beekjes te vergenoegen. Daarom moet de prijs gering, de vorm geschikt, de bewerking vooral eenvoudig, maar nuttig en duidelijk zijn; en dan nog zal men eerst na eenige jaren de uitkomsten zijner pogingen zien, doch men behoeft geenszins te vreezen, dat men ook dan nog het verwijt zal hooren, zijne krachten en vermogens aan een dorren grond of nutteloozen arbeid besteed te hebben.

Men wane niet, dat wij ons door de liefde voor ons onderwerp, of om den wil van fraaije redeneringen hebben laten vervoeren, al het bovenstaande ter neder te schrijven. In geenen deele! dat alles uit een te zetten was noodzakelijk, want al wat wij als wenschelijk hebben doen kennen zoo mogelijk te verwezenlijken, dat is het doel der *Vereeniging ter Bevordering der Oude Nederlandsche Letterkunde.*

Slaan wij thans ten slotte een blik op de wijze, waarop wij het ons voorgestelde plan wenschen uit te voeren.

Wij stellen ons dan voor in onze werken

eene verzameling te vormen van al wat de Nederlandsche letterkunde tot het midden der XVIe eeuw belangrijks oplevert, en kiezen daartoe vooreerst het liefst zoodanige handschriften, die niet zijn uitgegeven, of drukwerken die eenen herdruk noodzakelijk vorderen.

Wij hebben ons bepaald tot die stukken, welke van vóór 1550 dagteekenen, om vooreerst de Rederijkersliteratuur onaangeroerd te laten, die, hoe belangrijk zij op zich zelve ook moge zijn, voorzeker de vrucht is van een tijd van verbastering onzer taal; de daarop volgende XVIIe eeuw, waarin die taal zich weder krachtig uit het stof opheft, vond ten allen tijde meer beoefenaars, doch het was voornamelijk de groote overvloed van belangrijke onuitgegeven stukken uit dien tijd, die ons deed besluiten ons vooreerst tot die vroegere eeuwen te bepalen, terwijl wij ons voorbehouden, bij uitbreiding onzer deelneming en bij aanwinst van medewerkers, hieromtrent nadere bepalingen te maken. Voor het tegenwoordige ligt een aanzienlijke voorraad van bouwstoffen gereed, en wacht slechts op de hand van onvermoeide uitgevers.

Wij geven onze stukken diplomatiesch, dat is met de grootst mogelijke naauwkeurigheid, uit, zoodat wij, na de gewone verkortingen aangevuld te hebben, het handschrift letterlijk wedergeven. Het is ons geenszins onbekend, dat wij wegens deze wijze van uitgeven, die hier te lande tot nog toe meestal gevolgd werd, door Hoogduitsche geleerden van den eersten rang zijn aangevallen, die voor iedere eeuw

eene grammatica, op de lezing der hun bekende stukken gegrond, hebben vastgesteld, en alle latere handschriften diensvolgens met eene zoogenaamde *Rechtschreibung* in het licht geven. Doch wij hebben gemeend in dezen onze eigene overtuiging te moeten blijven volgen, en wel om deze reden, dat juist de Nederlandsche grammatica dier vroegere eeuwen door datgene, wat hier te lande tot nu toe is uitgegeven, nog niet als genoegzaam bepaald kan worden beschouwd: menig punt is nog onzeker of twijfelachtig, menige spelling nog wankelend, zoo als in de verschillende stukken blijken zal; en wij zouden ons dus, wanneer wij ons in onze uitgave aan een vast stelsel wilden binden, dadelijk ten voordeele van een of ander gevoelen moeten verklaren, zonder genoegzame gronden voor onze overtuiging te kunnen bijbrengen. Daarentegen blijft, door het zoo naauwkeurig mogelijk uitgeven van goede handschriften en het opgeven van alle belangrijke varianten, aan ieder de weg van eigen onbevooroordeeld onderzoek opengesteld, en wordt alle onzekerheid omtrent de meening der schrijvers weggenomen; juist daardoor zal ook welligt een betwist punt tot zekerheid worden gebragt, en eene vroeger gemaakte gissing hare bevestiging of wederlegging erlangen. Het is daarom, dat wij geene vrijheid hebben gevonden, ook bij het afdrukken der zuiverste handschriften, eene schrijfwijze in te voeren, die *ons* persoonlijk voorkwam die der eeuw te zijn, waarin het stuk werd geschreven, en ons alleen hebben veroorloofd onze meening soms in een

variant kenbaar te maken, en overigens bij het voorhanden zijn van meerdere handschriften eene naauwkeurige kritiek onder den tekst-afdruk noodzakelijk hebben geacht.

De aanteekeningen aangaande de taal en opheldering der verouderde en duistere woorden worden, in een naauwkeurig Glossarium, op de verschillende woorden medegedeeld, terwijl voor breedere opmerkingen aangaande geschiedenis of oudheden (Archaeologie) eene plaats achter het stuk wordt bestemd, en eindelijk de geschiedenis van en letterkundige bijzonderheden omtrent dat stuk de Inleiding op het geheel uitmaken. Buitendien zal iedere jaargang vergezeld gaan van een jaarlijksch verslag betreffende den staat der Vereeniging, en van eene verzameling van berigten betreffende de oude Nederlandsche letterkunde. Wij stellen ons voor onder den algemeenen titel *Verslagen en Berigten* datgene bijeen te brengen, wat tot den bloei dier letterkunde betrekking heeft, zoowel door het meer bekend maken der bestaande handschriften en verzamelingen, als door opgaven betreffende de beoefening onzer oude letterkunde in het binnen- en buitenland.

Wij hebben gemeend aldus met het uitgeven der oude stukken het meeste nut te zullen stichten; intusschen is deze wijze van uitgave voor wijzigingen vatbaar, wanneer de ondervinding mogt toonen, dat eene andere inrigting der werken nuttiger ware. Bij al onze pogingen echter staat de bevordering der vaderlandsche letterkunde op den

voorgrond, doch de belangstelling en ondersteuning onzer landgenooten moet ons in staat stellen de taak te blijven vervullen, die wij vrijwillig op ons hebben genomen, en die belangstelling in de vruchten onzer werkzaamheden de beste belooning vinden.

Utrecht, Jan. 1844. J. Tideman.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE IN HET BUITENLAND.

I. BERIGT

WEGENS EENIGE

OUDE NEDERLANDSCHE FRAGMENTEN

GEVONDEN TE

SCHWERIN, GÜSTROW EN *ROSTOCK.*

Wij nemen uit de *Jahrbücher des Vereins für Meklenburgische Geschichte und Alterthumskunde, herausgegeben von* G. C. F. LISCH *und* A. BARTSCH, *Secretären des Vereins*, VIIIer *Jahrgang*, Schwerin 1843, het volgende door den eerstgenoemde, s. 213 volgg., medegedeelde berigt vertaald over:

» Voor verscheiden jaren vond ik in het groothertogelijk Archief te *Schwerin* een Perkamentblad, dat in den aanvang der XVIIe eeuw tot omslag voor Acten was gebruikt, en een gedeelte van een oud Nederlandsch gedicht bevat, waarvan hieronder eene proeve is medegedeeld (1). Het fragment behelst een gedeelte van de geschiedenis der Joden onder de Romeinsche keizers.

(1) De verkortingen zijn door ons aangevuld. T.

Het formaat is zeer groot folio. Iedere zijde bevat drie kolommen en iedere kolom 50 regels, het geheele fragment derhalve 600 verzen. Het schrift is groot, helder en krachtig, en zal omstreeks het begin der XVe eeuw geschreven zijn. De verschillende afdeelingen beginnen met groote uncialen, welke afwisselend met rood en groen zijn afgezet. De beginletters der regels zijn alle groot en met een rood streepje voorzien. De beginletters van elke kolom zijn alle zeer groote, met krullen en roode punten versierde, met zwarten inkt geschrevene, verlengde minuskels.

Als Vaspasiaen daer na
Keerde in Cesaria,
Ende hi vaste ghereedde hem
Te vaerne op Jherusalem,
Quam hem boodschap ende mare al bloot,
Dat die keyser Nero was doot,
Die VIII daghe ende XIII [*l.* XIIII] jaer
Keyser hadde ghewezen, dats waer,
Ende die quaetste was, dies gelouet,
Die oyt crone droech op houet:
Sinte Pietre ende Pauwelse mede
Deiddi ontliuen met sier qaethede.
In tachterste iaer van sinen rike
Hem seluen dooddi jamerlike.
Do wert gemaect keyser Galba,
Die onlanghe leuede daer na.
Om dese dinc vorste die vaert
Vaspasiaen ende sende daer waert
Te Rome om des keysers wort:
Tytuse den sone riep si [*l.* hi] vort
Ende sendene ten keyser Galba,
Dat hi hem screue van Juda,
Wat hire mede wilde hebben gedaen.
Daer voer oec mede Agrippa zaen;
Maer eer si te Rome quamen,
Hord si mare ende vernamen,

Dat Galba ware sonder saghe
Versleghen, doe hi VII daghe
Ende VII maenden hadde here gewezen,
Ende Otte wert keyser na desen,
Die maer III maent was here:
Tytus sette hem te kere
Ende quam te Cesarien ten vader.
In twifele waer si allegader
Hoe dat metten roemschen rike
Soude varen cortelike.

Hier binnen werd ander onurede
Te Jherusalem in die stede.
Een iode, een rovere, hiet Symoen,
Was te Messaida gheuloen
In enen casteel, daer rouers laghen,
Ende plach met hen, des si plagen.
Jonc, stout, lustich was die man,
Maer niet als lustich als jan
Daer ic of sprac ende spreken sal.
Die Symoen sette sinen sin al
Om te hebben heerscapie,
Ende ghewan grote partye, enz.

Niet lang daarna vond ik ter griffie van het voormalige hof- en land-gerigt te *Güstrow* de bovenste helft van een blad van hetzelfde HS., hetwelk in twee helften tot omslagen van twee banden met Acten gebruikt was. Naar het uiterlijk te oordeelen, is dit fragment ontwijfelbaar uit hetzelfde HS., dat het bovenstaande fragment bevatte, doch de inhoud komt er niet mede overeen, daar het een gedicht behelst over *waterdieren*. Het fragment behelst 315 verzen. Het geheel moet geen grooten omvang of slechts verscheiden afdeelingen van geringe lengte gehad hebben. De verschillende dieren worden naar de orde des alphabets beschreven; de eerste halve foliozijde behelst in hare laatste helft de letters C

tot E (Capitalis, Capitanius, *zeehaze*, Delfine, Echinus.); de tweede zijde bevat in hare derde kolom de letters G tot I (Gracius, H valt uit. Irundo, *een visch na der zwalewen genant.*); de derde zijde behelst de letters E tot I (Equus fluminis, *waterpaerd.* Exposita, Foca, *stier vander zee.* Gananes, Gladius maris, *zeezwert.* Ipotamus.); de vierde zijde eindelijk de letters I tot N (Koli-kaligo. Monacus maris, *in die zee een monec.* Nereides. Nauchilus.)

Wij doen hier twee proeven van de derde en vierde zijde volgen:

Gladius maris es dat zeezwaert,
Een wonder, dat menegen veruaert;
Als Ysidorus ons seghet,
Ende Plinius die [*l.* dit] te seggen pleget,
Ets .I. visch, ende siin bec es voren
Ghescepen na tswert, als wiit horen,
So scaerp, dat die scepe dor bort,
Ende also die liede versmort.
Hier gaen vte namen in G.
Vander .I. hort ene, en nemmee.
Ipotamus horic visieren
Erehande wonder van riuieren, enz.

Kaligo seghet ons Soliin
Mach wel een zeewonder siin;
In dezen dinct mi wel ter cure,
Dat ghespeilt heeft die nature,
Want si haer te deelne pleghet,
Dat si allen vischen ontseghet.
Dit wonder heuet scelpen ende vinnen.
Ende dorgaet die zeegronde binnen;
Ende als hem vernoeyt der pine
In den zeewatre te zine,
So comet bouen ende heuet vloghele
Ende vlieghet onder dandre voghele;

Maer waeyet yet, so moet weder
Vallen in dat water neder.'
K. nemet orlof ende .M. comt an,
Nv hort wat icker of seggen can.
Monacus maris es in die zee
Een monec, dit es te wonderne mee, enz.

In eenen foliant op de Bibliotheek der Mariakerk te *Rostock* (N°. 95), bevattende: Textus trium librorum de anima Aristotelis cum commentario secundum doctrinam venerabilis domini Alberti magni (*Keulen*, bij JOH. KOELHOFF 1491), zijn twee foliobladen perkament ingeplakt, met een Nederlandsch gedicht, in twee kolommen (bovenaan geteekend fol. LXI, LXII, LXXXV, XCVI) klein schrift, uit het begin der XIVe eeuw, 46 regels in elke kolom, met rood doorstreepte voorletters, terwijl de verschillende afdeelingen met roode uncialen beginnen.

Van III *figuren.*

Exempel vint men veel beschreuen,
Die van wiisen siin gebleuen
Ende geset tonser leer,
Vp dat wii den hoichsten heer
Souden ontfien [*l.* souden ontsien] in allen wercken,
Ende ouerpeynsen ende mercken,
Of siin wil ende onse begeren
Wel to samen concorderen
Om te crigen ewich goet
Bi den wercken die men doet.

Dit docht my wonder int verstaen — Fol. LXI.
Dat sii mit rouwen waren beuaen,
Want wair ic miin ogen sloech,
Dair docht my brucchd [*l.* vruechd] siin genoech
Sonder namelic aldair.
Dese twee dreuen sulc misbair.
Nv lust my zeer den zin to weeten,

Mer qualic dorsticx my vermeten
Hem te vragen om tgestant;
Dad deed twas my onbecant,
Wie sii waren of waen sii quamen.
Sii wrongen die heic [*l.* haer] hand tsamen;
Elc claichde ander siin verdriet.
Doch peynsdic zeker: » Wats gesciet
Ic sel die wairheit weten bet
Wat hem deert of wat hem bet [*l.* let]
Dat sii dus groten rou driuen,
Licht ic mochtet voirt bescriuen:
Tenen exempel andren luden
Sel ic v die waerheit beduden."
Ic quam so na dat sii my sagen,
Doe lieten zii een deel hair clagen
Ende zagen nairstelic an my,
Ic trat hem wat nairre bii,
Ende sprac mit goeden mienen:
» God onse heer moet v verlienen
Beter rust dan ghii hier toont."
Sii andwoirden: » Vrient! God loont
V, want wii haddens wel te doen:
Rust die is ons zeer ontvloen;
Wii en mogenre nergent scouwen!"
Toe brachdic [*l.* Doe vraechdic] hem, die dus in rouwen
Saten, wat hem deren mocht,
Dat sii hem hilden so onsocht.
Sii seiden: » Vrient! ons deert genoech
Rou, pin, ende ongeuoech
Sel ons lancsom al begeuen,
Want wii siin tslands verdreuen,
Dat ons mit recht toebehoirde."
Doe vraechde ic na dese woirde:
» Wt wat land sii di geboren,
Woudii my seggen sonder toren,
Hoe ghii quaemt in disen liden,
Of ic v ergent meed verbliden
Mach, dair bin ic toe bereet."   Einde van Fol. LXI."

Tot dus verre het berigt. Dat de fragmenten niet geheel juist zijn afgedrukt, zal ieder ligtelijk inzien, en over het geheel zijn de Nederlandsche stukken, die in Duitschland het licht zien, gewoonlijk door een groot aantal feilen ontsierd. Het eerste fragment bleek mij reeds terstond te behooren tot VAN MAERLANTS *Destructie of Wrake van Jerusalem*, en wel, zoo als mij uit vergelijking met het HS. van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde (fol. 144[b]) duidelijk werd, tot Cap. LX tot LXII. Het tweede werd door den Heer M. DE VRIES, na onderzoek, bevonden te behooren tot *der Naturen Bloeme* van VAN MAERLANT, en het derde bleek aan denzelfden te zijn uit de gedichten van WILLEM VAN HILLEGAERTSBERCH (1). — De fragmenten in hun geheel zijn, door tusschenkomst van Dr. L. J. F. JANSSEN te *Leiden*, aan de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde overgezonden, en, op haar verzoek, naauwkeurig afgeschreven door den Heer DE VRIES, aan wien, naar wij vernemen, tevens de zorg voor de uitgave dezer stukken in de Werken der Maatschappij is opgedragen.

II.

In eenen brief van den Heer ACHILLE JUBINAL (bekend als uitgever der *Mystères inédits du XVe Siècle*, van de *Oeuvres complètes de* RUTEBOEUF,

(1) Vgl. *Handelingen der Jaarlijksche Vergadering van de Maatschappij der Ned. Letterk. van* 20 *Junij* 1844, *bl.* 50.

trouvère du XIIIe *Siècle*, enz.), geschreven aan den Heer JONCKBLOET, uit *Montpellier*, Maart 1844, vindt men het volgende berigt omtrent Nederlandsche HSS. in het *British Museum* te *Londen*:

1. »Additional MSS. N°. 10043. A MS. entitled: De bibel overgeset wten latyn in duusche. Vol. I. Containing the pentateuch, etc. translated into the low dutch or flemish.
2. N°. 10044 and 10045. De rijm bibel van JACOP MAERLANT.
3. N°. 10290. The romance of Jason and the golden fleece, by RAOUL LE FÈVRE, translated into Dutch. — The Game of Chess, moralized by JACOBUS DE CESSOLIS, translated into Dutch."

J. T.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE IN HET BINNENLAND.

Bij het zoo straks gegevene berigt aangaande het bestaan van een HS. van VAN MAERLANT's *Rijmbijbel* in het *British Museum* te *Londen*, zij nog de vermelding gevoegd van een fragment deszelfden werks, dat, evenmin als de Engelsche Codex, in de opgave der HSS. bij MONE (*Uebersicht*, bl. 92 volgg.) genoemd wordt. Dit fragment is in het bezit van den Heer G. P. SEYN, *Litt. Hum. Cand.* te *Leiden*. Het

is een folio-blad, aan beide zijden met twee kolommen beschreven, waarvan elke 42 regels bevat. Het geheel telt derhalve 168 verzen, en komt overeen met fol. VIII a. volgg. van het HS. bij de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde berustende (*Catal.* bl. 2 *a*), luidende het begin:

» Tare ghinc wech als die gone
Die was een good vruchtich man,"

en het slot:

» Dat brood bediet alsict verstoed
Sijn vleisch ende die wijn bediet."

Het fragment is zeer sierlijk, met eene groote, regtstandige, duidelijke letter, waarschijnlijk omstreeks het midden der XIVe eeuw geschreven, en schijnt tot een der zuiverste HSS. te hebben behoord, om welke reden ik er een naauwkeurig afschrift van genomen heb.

M. D. V.

FRAGMENTEN.

Wij hebben in onze Verslagen ook eene plaats bestemd voor fragmenten van onbekenden oorsprong, opdat zij, bij ontdekking van het werk waartoe zij behooren, niet verloren zullen gegaan zijn, maar ter vergelijking kunnen worden aangewend. Van dezen aard is de volgende mededeeling.

I.

Fragment op fijn perkament, uit de XIVe eeuw, door mij gevonden op de Academische Bibliotheek te *Utrecht*, als schutblad in den perkamenten band van GULIELMI POSTELLI BARENTONII *de Magistratibus Atheniensium Liber*, Basil. J. OPORINUS (1543). (Antiq. et Numism. 8vo No. 16).

I. . . . .
Als men hare minne te voren leget,
Ende peinst te hant in haren moet:
Ja, wete God! noch benic goet,
Wetende lieuelic ende scone,
Sidemeer dat sulke persone

Mi pinen minne te voren te leggene.
So, hoe dat metten ontseggene
Of metten orloue henen ga,
Ic weet dat wel, alsict versta,
Dat sine te bet met herten ian
Dien versoekere; gevalt hem dan
Dat minne [*l.* menne?] wel ontfaet ende goet,
[So] heeft hi dan daer hi naer stoet.
. . . .

II. . . . .
Die wale wachten niene can
Haren moet, want nochtan
Sine sijn nemmer so ouermodech
— — — — — — — — —
Maer wildi bidden nerenstelike
Ghine sult ontfaen sijn sekerlike,
En[de] ghine sult vinden ane hem genade;
Maer wildi doen bi minen rade,
Ghine sult bidden nemmer wort,
Ghine leedt die sake ten ende vort;
Want si sijn some so gemoet,
Velsochtise (*sic*) ende ghi niet volstoet
In uwe bede, si souden hem
Veromen (*sic*), dies ic seker bem,
Ende met u hare sceren houden.
. . . .

III. . . . .
. . . . iegen v verfieren,
. . . . [ver]raden ende verspreken,

. . . . veriagen ende versteken,
. . . . verdraget u vriendelike
. . . . van hem wel hoveschelike
. . . . bliven inden moet
. . . . of viere, dat dunct mi goet
. . . . ie evelmoet gesochte
. . . . [wae]rt ofs u niene rochte
. . . . [vri]enscap no min no mere
. . . . u vordren harde sere
. . . . e herten sijn so gehent
. . . . . [d]at men hem bidt of vlent
. . . .

IV. . . . .
Eenstrekelike niet vorwaert gaen,
Want hi hevet menegen wederspoet,
Nu goet gelaet, nu evelmoet;
Bedi moet hi menegen winc
Vanden, soeken, dats ware dinc,
Als nu volgen, als nu vlien,
Sal hem van minnen goet gescien:
Dus orcont mi dat herte mijn.
Als dan III dage dan leden sijn,
Ende ghi waent of cont gheweten,
Dat gesacht es ende geseten
Die evelmoet der drie portiere,
Gaet weder totem also sciere.
. . . .

V. . . . .
. . . . [pro]fijts doet in dit leven

. . . . ongeval
. . . . [gel]uc ende goet geval
. . . . . [d]it oec twiuelijc
. . . .

VI. . . . .
Of hi der rijcheit sonder ware
Dan alre eerst mochti merken
Hoe dese vriende souden werken
Alsi [ne] weten wat vermaen
. . . .

VII. . . . .
H[ets] recht dat dese heeft ongenade,
Hi was oit valsch ende hovaerdich,
Ongehulpich ende ongenadich,
Ja, dien hi oec meest eren dede,
. . . .

VIII. . . . .
Want hen es geen so diere scat
Van selvre of van goude roet
Als getrouwe vrient ter noet;
Want als rijcheit te gaet
. . . .

No. V, VI, VII, VIII bevatten de laatste regels van vier bladzijden. De vier eerste fragmenten zijn uit het midden van bladzijden gesneden en staan aan beide kanten van de twee schutblaadjes, terwijl de vier laatste gevonden worden aan de beide

zijden van twee smalle reepjes, die in den rug van het boek geplakt waren. — Het geheel schijnt een gedicht over vriendschap en liefde geweest te zijn, en wel waardig, dat er meer van bekend wierde.

J. G. D. H. S.

INHOUD

DER

VERSLAGEN EN BERIGTEN

VOOR 1844.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE IN HET BUITENLAND.

NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE IN HET BINNENLAND.

FRAGMENTEN.

BERIGT.

De jaarlijksche Verslagen en Berigten worden in losse vellen op onbepaalde tijden verzonden, ten einde die aan het einde des jaars tot één boekdeeltje te kunnen vereenigen.

Der Leken Spieghel wordt in drie afleveringen uitgegeven, als: 1. Het thans verschijnende eerste boek. 2. Het tweede boek, in den jaargang van 1845. 3. Het derde en vierde boek, benevens het Glossarium en de Inleiding op het gansche werk (die bij werken van zoodanigen omvang steeds bij het laatste stuk zal worden gevoegd) gezamenlijk in den jaargang van 1846. — Ten einde het later verschijnen der Inleiding eenigzins te vergoeden, meenen wij den lezer, die eenige bijzonderheden omtrent den *Leken Spieghel* wenscht te leeren kennen, voorloopig te moeten verwijzen naar CLIGNETT, *Voorrede voor den Teuthonista*, bl. LIX—LXVI, of WILLEMS, *Verhandeling over de Nederd. Dichtkunst in België*, bl. 186—191.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Men zij indachtig, deze bladzijde bij het inbinden te doen wegvallen.

8 vol
2